



Emilia Plater - Joanna d'Arc powstania listopadowego



„W głuchej puszczy, przed chatką leśnika,
Rota strzelców stanęła zielona;
A u wrót stoi straż Pułkownika,
Tam w izdebce Pułkownik ich kona.
Z wiosek zbiegły się tłumy wieśniacze:
Wódz to był wielkiej mocy i sławy,
Kiedy po nim lud prosty tak płacze
I o zdrowie tak pyta ciekawy.”

„Lecz ten wódz, choć w żołnierskiej odzieży,
Jakie piękne dziewczę ma lica,
Jaką pierś!... Ach, to była dziewczyna,
To Litwinka, dziewczyna-bohater,
Wódz powstańców: Emilia Plater!”

A. Mickiewicz „Śmierć Pułkownika”

Najsławniejszą kobietą, która brała udział w powstaniu listopadowym była **Emilia Plater**. Wraz ze swoją przyjaciółką Marią Prószyńską obcięły długie włosy, przebrały się w męskie stroje, uzbrojone w pistolety i sztylet w końcu marca 1831 r. w miejscowości Dusiaty, pod rozwiniętą flagą polską wezwały lud do walki.

Znany wszystkim wizerunek Emilii jako młodziutkiej dziewczyny, smukłej, o niewinnym spojrzeniu i słodkim profilu, z rozwianymi włosami – nie ma nic, albo niewiele wspólnego z jej rzeczywistym wyglądem. Ta tak bardzo rozpowszechniona litografia Stręczyńskiego została wyidealizowana już po jej śmierci.

Ignacy Domeyko tak ją opisywał w pamiętnikach: *niskiej urody, blada, niepiękna, ale okrągłej, przyjemnej, sympatycznej twarzy, błękitnych oczu, kształtnej, ale niesilnej budowy; była poważną, bardziej surową, niż ujmującą w obejściu się, mało mówiącą i spojrzeniem nakazującą dla siebie należne względy i przyzwoitość.*



Emilia Plater na czele kosynierów w 1831, obraz Jana Rosena z zasobów (www.pinakoteka.zaspianek.pl).

Rodziny Plater i von der Mohl od dawna były osiadłe w Kurlandii oraz w Inflantach Polskich (dziś Łotwa). Większość przedstawicieli rodu Platerów wiązała swoje osobiste i rodzinne życie ze sprawą Polski i byli gorącymi patriotami, którzy wnieśli znaczny wkład w rozwój kultury polskiej. Matka Emilii, Anna z Mohłów, była jak na owe czasy kobietą wykształconą. Wczesne dzieciństwo i pierwsze lata nauki Emilia Broel-Plater herbu Plater urodzona 13 listopada 1806 w Wilnie, spędziła w wileńskim domu rodziców. Nie było to dzieciństwo szczęśliwe, ponieważ ojciec, Franciszek Ksawery Plater, prowadził hulaszczy tryb życia. W roku 1815 między rodzicami Emilii doszło do ostatecznego spięcia, po którym

matka opuściła wileński dom, zabierając córkę. Obie zamieszkały w majątku Liksna w okolicach Dyneburga w Inflantach Polskich, należącym do stryja i stryjenki Emilii – Izabeli Zyberk-Plater. Emilia od 10. roku życia wychowywała się i pobierała nauki razem z chłopcami. Rówieśnikami i najbliższymi towarzyszami jej zabaw byli dwaj kuzyni – starszy od niej o rok Ludwik i młodszy o tyleż Kazimierz. Dużo czytała, wielkie wrażenie wywarła na niej historia Joanny d'Arc, która obok Tadeusza Kościuszki i greckiej bohaterki Bubuliny była jej ideałem. Otrzymała bardzo staranne wychowanie. Pisała poezję, śpiewała, pięknie rysowała. Poza tym uprawiała fechtunek, jazdę konną, myślistwo, dużo wędrowała. Wykazywała również duże zainteresowanie ludem wiejskim. W roku 1823 dłuższy czas przebywała w Dusiatkach u ciotki Apolinary, z której synami Cezarym i Władysławem bardzo interesowała się życiem chłopów.

25 marca 1831 roku Juliusz Grużewski rozpoczął działania partyzanckie, wyparł Rosjan z Rosień, dając tym samym hasło do powstania na Litwie. Emilia natychmiast przystąpiła do działania. Zwerbowały wraz z Marią Prószyńską oddział 280 strzelców uzbrojonych w dubeltówki, 60 jeźdźców oraz kilkuset kosynierów. Oddział ten, który do historii przeszedł jako „hufiec hrabianki Platerówny” zajął 30 marca 1831 roku stację Danglele, a 2 kwietnia stoczył zwycięską walkę z podjazdem rosyjskim pod Ucianą. Emilia i Cezary Plater dowodzili oddziałem, a Maria Prószyńska była adiutantką swojej przyjaciółki. Od 30 kwietnia oddział ten przyłączył się do wojsk powstańczych pod dowództwem Karola Załuskiego. Plater wzięła udział w bitwie pod Prystowianami. Po porażce wolni strzelcy udali się do swojego powiatu i 17 maja zajęli Wilkomierz. Tu Emilia spotkała się z kolejną kobietą walczącą w powstaniu, Marią Raszanowiczówną, która stała się odtąd jej nieodłączną towarzyszką.

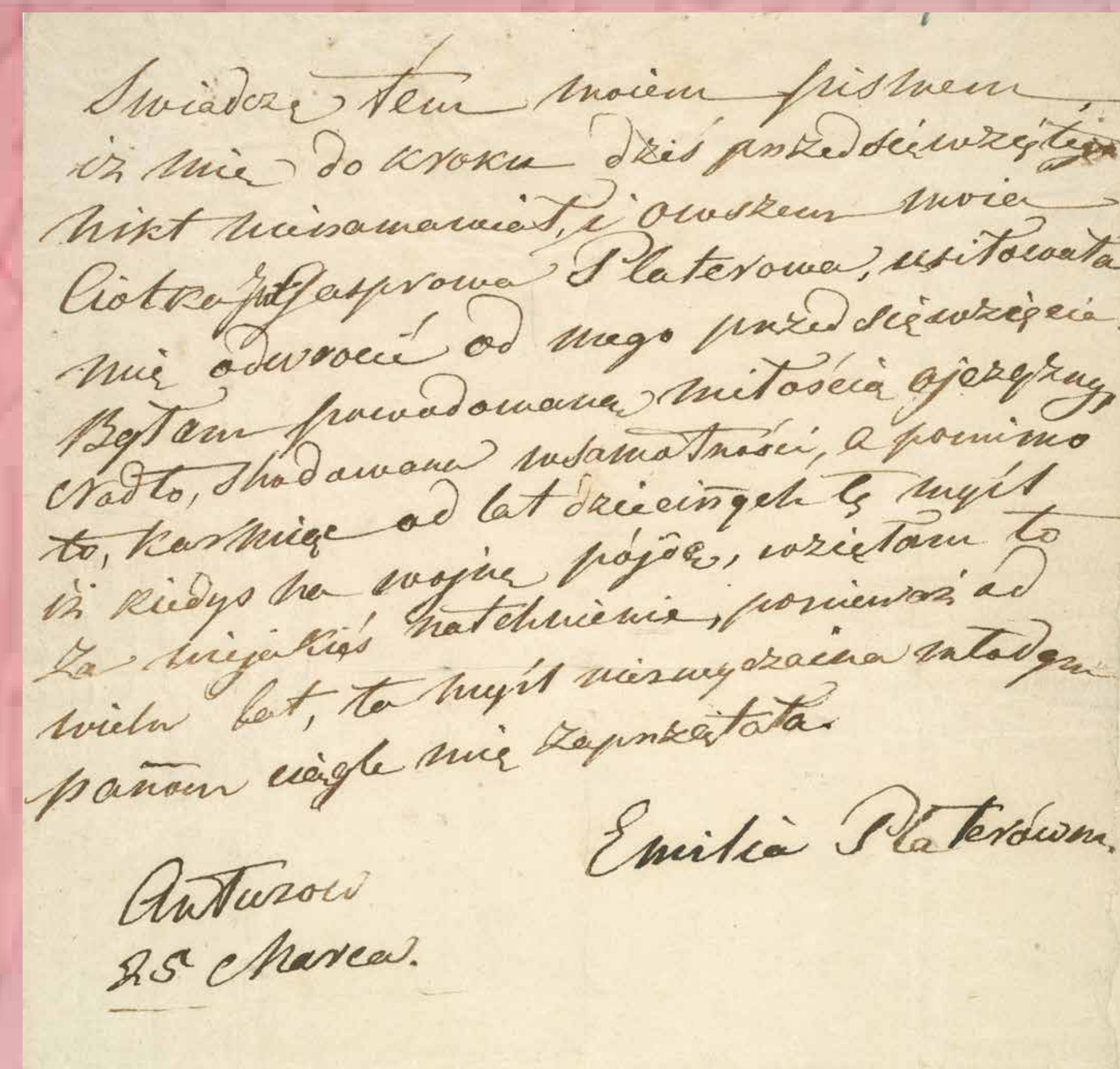
W czerwcu dołączyła do przybyłego z Królestwa Polskiego oddziału kawalerii gen. Dezyderego Chłapowskiego, który mianował ją honorowym dowódcą 1. kompanii formowanego właśnie 25. pułku piechoty liniowej w Kownie (i jednocześnie zaproponował Emilii powrót do domu, którego kategorycznie odmówiła). Po klęsce powstania odmówiła gen. Chłapowskiemu przejścia wraz z jego armią granicy pruskiej.

Oświadczyła: *Lepiej byłoby umrzeć, niż skończyć takim upokorzeniem.* W celu kontynuowania walki postanowiła wraz z Raszanowiczówną i kuzynem Cezarym Platerem przedostać się do Warszawy.

W czasie przedzierania się zachorowała, paliła ją gorączka, zemdloną z wyczerpania Cezary i Maria zanieśli do wiejskiej chaty już w augustowskim. Cezary Plater udał się w dalszą drogę do Warszawy. Emilia i Maria znalazły schronienie w gościnnym dworze Ignacego Abłamowicza w Justianowie w ówczesnym powiecie sejneńskim. Emilię krowano tam i ukrywano jako bonę pod nazwiskiem Korawińskiej. Mimo troskliwej opieki, którą została otoczona, Emilia Plater po przyjęciu sakramentów zmarła 23 grudnia 1831. Zwłoki jej zostały przewiezione do Kopciowa w dobrach Abłamowiczów i pochowane na miejscowym cmentarzu. Mogiła istnieje do dzisiaj.

Emilia Plater stała się symbolem nieugiętej woli narodu walczącego o wyzwolenie spod okupacji i bohaterstwa kobiet polskich walczących o niepodległość. W opinii europejskiej została Joanną d'Arc powstania listopadowego. Głównym promotorem legendy o jej bohaterstwie stał się Adam Mickiewicz, którego ballada „Śmierć pułkownika” zadecydowała o jej narodowej nieśmiertelności.

Obok Emilii Plater w partyzanckich oddziałach na Litwie walczyły m.in. Maria Prószyńska, Maria Raszanowiczówna, Wilhelmina Kasprowiczówna, Antonina Romaszewska, pełniąc funkcje łączników, kurierów, przewodników, przewoziły broń i dostarczały informacje o nieprzyjacielu.



Oświadczenie Emilii Plater, z oryginalnym podpisem, spisane w Antuzowie w pow. nowoaleksandrowskim, gub. kowieńskiej, o dobrowolnym, powodowanym jedynie miłością do Ojczyzny, wstąpieniu do oddziału powstańczego. Z zasobów Archiwum Główne Akt Dawnych